

MŰSZAKI KÖNYVTÁROK *irják*

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR FOLYÓIRAT-TÁJÉKOZTATÓ SZOLGÁLATA.

Az "Országos Műszaki Könyvtár tájékoztató szolgálata" című cikk /MKT, 1959.4.sz. p. 17-21./ ismertette az ugynevezett központi tájékoztatót. Bevezetőjében utalt az OMK-ban kialakult hármas tagoltságú tájékoztató szolgálatra, s érintőleg megemlítette a folyóirat-tájékoztató munkát is.

A következőkben a folyóirat-tájékoztató munka néhány elvi és gyakorlati kérdésével és e munka közben nyert tapasztalatokkal foglalkozunk.

Mi tette szükségessé a folyóirat-tájékoztató szolgálat kialakítását az OMK-ban?

Századunkban a tudományos kutatás eddig soha nem látott méretet öltött, és ennek hatására a periodikus művek száma is jelentősen megnövekedett. A könyvek bizonyos szempontból háttérbe szorultak, mivel a folyóiratok, időszaki kiadványok tartalmuk aktualitásánál fogva gyorsabb tájékoztatást nyújtanak a kutatóknak. Jelenkezik ez különösen a műszaki irodalom területén, ahol a kiadványok - mind mennyiségileg, mind megjelenési formájuk sokrétűségét tekintve - erőteljesen áttolódtak a periodikák vonalára. A.D. Osborn szerint a könyvtárügy legközelebbi 50 évét a periodikák korszakának lehet nevezni.^x

A könyvtári munkákon belül is figyelemreméltó az a fejlődés, amely a folyóiratok, időszaki kiadványok nyilvántartása és feltárásával kapcsolatos munkában tapasztalható.

A klasszikus könyvtári anyag: könyv, folyóirat mellett megjelentek és tért hódítottak a kutatói-jelentések, a kongresszusi beszámolók, a szekundér formák: a referáló lapok, a tájékoztatók, a szemlék, a fordítások stb. Hazánkban is egyre nagyobb számban jelennek meg a műszaki irodalmat feltáró referáló folyóiratok. Ezek ma az irodalomkutatás nélkülözhetetlen forrásai.

Mivel a könyvtári anyag strukturájában változás állt elő, a könyvtári munkában is átszervezésre került sor. A szük-

^x A.D. OSBORN: The future of the Union list of serials.
College and Research Libraries. 1954.No.1.p.28.

ségletnek megfelelően 1957-ben az OMK-ban is megalakult az önálló folyóirat osztály. Ez az osztály az igényeknek eleget téve rátért a tájékoztató szolgálat alapjainak lerakására. A könyvtári munkákon belüli differenciálódás maga után vonta a tájékoztató munka specializálódását.

Tájékoztató munkánkban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy az OMK mint országos tudományos szakkönyvtár és a műszaki termelési könyvtárhálózat és a műszaki dokumentáció központja szerteágazó feladatokat lát el. A folyóirat-tájékoztatás is ezt a többrendbeli feladatot tekintti tevékenysége alapjának. Felvilágosító munkája kiterjed a mindenkor olvasói kérdésekre: az egyszerű tájékozódó jellegű kérdésektől a speciális témákra vagy kérdésre adandó - egyes esetekben a könyvtár más területén dolgozó szakembereinek bevonását igénylő - válaszadásig.

Mielőtt azonban munkánk érdemi részére térnénk át, szükséges néhány adatot közölni arra vonatkozóan, hogy a két nagy olvasóteremben milyen olvasói kategóriával foglalkozik a felvilágosító szolgálat.

A látogatók megoszlása:

	<u>Könyv-olvasóterem</u>	<u>Folyóirat-olvasóterem</u>
mérnök, technikus	37,8 %	48,4 %
egyetemi hallgató	31,9 %	6,0 %

Fenti adatokból is kitűnik, hogy a mérnök, technikus olvasótábor, - amely általában a műszaki élet különféle területein vezető vagy irányító szerepet játszik, de mindenesetre gyakorlati műszaki tevékenységet folytat - az a réteg, amely elsődlegesen megszabja a folyóirat-felvilágosító munka irányát. E kategória sokkal inkább felhasználója a különféle periodikákban megjelenő, gyors, friss újdonságokat közlő hira-nyagnak, - amelyet a termelésben vagy a kutatásban értékesít, illetve saját szakmai ismereteinek gyarapítására tanulmányoz, - mint az elsősorban könyveket igénybevevő egyetemi hallgató.

Milyen segédeszközei vannak a folyóirat tájékoztatásnak?

Elsősorban a könyvtár állományában meglévő bel- és külföldi folyóiratok betűrendes és tárgyszavas katalógusa, a folyóirat kézikönyvtár betű- és szakrendi, a külföldi folyóirat-cikkek magyar nyelvű fordításának szakrendi és folyóiratok címe szerinti, a magyar folyóirat cikkek /Magyar Folyóiratok Repertóriumának válogatott anyaga/ szakrendi és a mikrofilmek betűrendes és szakrendi katalógusa. Továbbá a Magyarországon található kurrens külföldi műszaki folyóiratok központi katalógusa és a kurrens folyóirat beérkezésekről vezetett kardex nyilvántartás, a külföldi folyóiratok tartalomjegyzékének magyar nyelvű fordítás-gyűjteménye, az OMK 13 sorozatban megje-

lenő referáló Műszaki Lapszemléje és a folyóirat kézikönyvtár anyaga. - Ezenkívül a külföldi nemzeti és nemzetközi folyóirat katalógusok, bibliográfiák, a hazai tudományos nagy könyvtárak és kutató intézetek, üzemek folyóirat-jegyzőkei, a külföldi üzemi lapok, gyári kiadványok, bibliográfiái szerepelnek még mint a folyóirat-tájékoztatás nélkülözhetetlen segédeszközei.

Nagy gondot fordítunk a reference kézikönyvtár állandó és rendszeres fejlesztésére.

Az alábbiakban néhány kiadványt sorolunk fel tájékoztató szolgálatunk segédkönyvtári anyagából:

Svájc

Verzeichnis ausländischer Zeitschriften in Schweizerischen Bibliotheken. 4. Aufl. Bern, 1955, Vereinigung Schweizerischer Bibliothekare. XL.620 p.-711 könyvtár állományának 34 000 címét tárja fel alfabetikus sorrendben, földrajzi mutatóval kiegészítve. A folyóiratokat 1900-tól dolgozza fel.

Anglia

World list of scientific periodicals, published in the years 1900-1950. 3.ed. London, 1952, Butterworth, 1058 p.

247 könyvtár anyagát dolgozza fel és 50 000 címet közöl betűrendes beosztásban. Természet tudományi, technikai és orvosi folyóiratok jegyzéke.

British Union Catalogue of periodicals. A record of the periodicals of the world, from the seventeenth century to the present day in British libraries. Ed. by James D. Stewart with Muriel E. Hammond and Erwin Saenger. 1-4.vol. London, 1955-1958, Butterworth.

440 könyvtár több mint 140 000 folyóirat címének betűrendes katalógusa.

Csehszlovákia

Soupis cizozmeskyoh periodik technickyoh a pribuznych v knihovnách Československé republiky. Základní soupis z let 1928-1953. Red. Josef Lomsky. 1-3 sv. Praha, 1955-1958, Československá Akademie Ved.

438 könyvtár anyagát dolgozza fel, 10 963 címet tartalmaz; a harmadik kötet kb. 11 000 kiegészítést és 1000 pótlást, valamint a mutatókat foglalja magában.

Canada

Union list of scientific serials in Canadian libraries. Ottawa, 1957, Library of the National Research Council. XIII. 805 p.

140 könyvtár több mint 21 000 címet tartalmazza betűrendben.

Portugália

Publicações periódicas estrangeiras inventariadas nas bibliotecas portuguesas. Lisboa, 1948, Instituto de alta cultura Centro de documentação científica.

Franciaország

Inventaire des périodiques étrangers reçu en France par les bibliothèques et les organismes de documentation en 1955.

Fentiekén kívül segédkönyvtárunkban található még a Római Tudományos Akadémia könyvtárának kiadásában megjelent, 3119 címet tartalmazó folyóirat jegyzék, valamint a német, angol és svéd külföldi üzemi lapok, gyári kiadványok betűrendes jegyzéke.

A folyóirat tájékoztatás felhasználja még az OMK következő szolgáltatásait: a figyelőszolgálatot, az egyes témákra összeállított bibliográfiákat, a témafigyelés anyagát stb.

Mindezek után nézzük meg, milyen tevékenységet folytat a folyóirat references napi munkája folyamán?

Kezeli a felsorolt különféle folyóirat-, kézikönyvtár-, mikrofilm és fordításmásolatok katalógusait, tanulmányozza a beérkező bel- és külföldi folyóiratokat, téma-katalógust készít az aktuális műszaki kérdésekről. Tevékenyen részt vesz a könyvtár kiadásában megjelenő folyóirat-katalógus szerkesztési munkáiban. A felvilágosító munka alapja tehát az irodalom tanulmányozása, feldolgozása közben szerzett "halmozódó" szakismeret.

Felvilágosítást ad az olvasók legkülönbözőbb kérdéseire. Ellentétben a helyi szakkönyvtárakban felmerülő igényekkel, ahol a kérdések zöme főleg az érintett szakma területére irányul, az OMK-ban a kérdések a műszaki tudományok minden ágára, a technológia bármely területére vonatkozhatnak.

Ha a látogatókat a felvilágosító szolgálat szempontjából is kategóriákba sorolnánk, a kérdések megválaszolásánál mindenképpen a következő tényezőkkel kell számolni:

megoldható-e a kérdés könyvtárunkon belül, vagy esetleg csak közvetett úton tudunk segítséget nyújtani, milyen az olvasó szakmai felkészültsége, nyelvismerete.

Könyvtárosok, dokumentalisták előtt közismert, hogy a már feltárt anyag /referátum, címfordítás, fordítás, bibliográfia/ legtöbb esetben bizonyos szempont szerinti felhasználásra készült, s a szakirodalmat kereső olvasó, kutató kérése még akkor is kielégítetlen maradhat, ha történetesen a meglévő forrásmunka címe, tartalma látszólag a témájába vág. Ilyenkor szükséges, hogy a references az olvasó segítségére siessen, fáradságot nem kímélve támogassa őt kutató munkájában.

A mindennapi gyakorlat során felmerülő kérdések tarkaságát néhány példával szeretnénk illusztrálni:

Technikus. Nylos kapocs alkalmazásáról, előállításáról szóló irodalmat keres. A szakozók segítségét kell igénybevenni a kutatáshoz. A keresett fogalom a szállító szalagok végtelenítésére szolgál, a meglévő irodalom a felhasználásról szól, az olvasó pedig annak előállítási módját kutatja. Végül is megoldást a szabadalmi tár anyaga nyújtott.

Mérnökök. A szárazjég szállításánál előálló súlyvesztesség legelőnyösebb feltételeiről szóló irodalmat keresik. A magyar eljárások ugyanis "nem versenyképesek". Fordítások, referáló lapok felhasználásával eredményes a kutatás, sőt további fordítási igényekkel lépnek fel.

Fizikai dolgozók. A légpárna rendszerek alkalmazása iránt érdeklődnek. A legutóbbi fél év irodalmát kérik. Felhasználva a legújabb fordítási anyag, tartalomjegyzék-fordítások és a Magyar Folyóiratok Repertoriumát, sikerült a kérdést kielégítően megválaszolni.

Szakmai irodalmat jól ismerő mérnök. A feltett kérdés: a bűnya metángázának felhasználása városi gázszolgáltatásnál. A kutatás nem járt azonnal eredménnyel, azonban később más témájú lapokból kimerítő adatokat szereztünk. A kutatót telefonon értesítettük.

Vidéki üzem kezdő könyvtárosa. Szerzeményezés céljából az üzem profiljába tartozó folyóirat címeket kér. Telefonérdeklődések tömege, kérések folyóiratok beszerzése tárgyában, érdeklődés egyes folyóiratok impresszum adatai, különböző folyóiratok lelőhelyének meghatározása iránt stb. igen változatossá teszik a napi felvilágosító munkát.

Tájékoztatásul közöljük, hogy eleget kívánunk tenni olvasóink kívánságának, és a legújabb folyóiratok válogatott anyagának használatára rövidesen újból bevezetjük a szabad polcos rendszert, hogy ezzel is biztosítsuk a folyóiratok minél könnyebb és egyszerűbb igénybevételét.

Az eddigi működésünk során szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a műszaki termelési hálózathoz tartozó könyvtárak különböző kiadványait mint: referáló lapok, folyóirat jegyzékek, bibliográfiák stb. munkánkban mindig hasznosan tudjuk értékesíteni, s reméljük, hogy e tekintetben a jövőben is komoly segítséget nyújtanak a hálózat könyvtárosai. Az OMK módszertani osztálya által meghirdetett könyvtári munkaversenyben résztvevők magas száma - akik munkájuk középpontjába a referáló és felvilágosító munkát helyezik - arra enged követke-

tetni, hogy a jövőben az együttműködés a hálózati központ és a hálózati könyvtárak között még szorosabb és gyümölcsözőbb lesz.

Tapasztalatunk, hogy az olvasótermünket felkereső látogatók egyrésze termelő üzemek vagy kutató intézetek olyan dolgozói, akik nem ismerik kellőképpen még a saját munkahelyükön igénybevehető tájékoztatási lehetőségeket, vagy esetleg ennek ismeretében tovább kívánnak tenni egy lépést. Idézzük egy üzemi könyvtárosunk megállapítását: "A dokumentációs anyag ma már lényegében adathalmaz, melyet a könyvtáros /olvasó vagy üzem/ felülről kap és annak felhasználásában bizonytalan". Itt jelentkezik a mi funkciónk.

Munkánkban irányelvként kell hogy szerepeljen az MSZMP VII. kongresszusának az a meghatározása: "A technika rohamos fejlődése az egész ipar gyökeres átállítását követeli meg, ez pedig csak magas politikai, műszaki, gazdasági általános műveltséggel valósítható meg".

Olvasóink gyakran megnyilvánuló elismerése egyre inkább meggyőz bennünket arról, hogy ha szolgáltatásunkban a fentiekben vázolt utat követjük, munkánkkal mi is hozzájárulunk az országunkban folyó tudományos kutatások eredményességéhez és a műszaki feladatok megvalósításához.

Deák Ferenc - Nyíri Gyuláné

+ + + +

A SZAKKÖNYVEK BESZERZÉSENEK ÉS KÖLCSÖNZÖTTTSÉGÉNEK
ELEMZÉSE A CSEPEL VAS- ÉS FÉMMŰVEK MŰSZAKI
KÖNYVTÁRAIBAN.

Kétségtelen tény, hogy a könyvtárak "ősrégi alapító egységeivel", a könyvekkel szemben egyre inkább tért hódítanak a folyóiratok. Ez a térhódítás azonban minden könyvtárban csak bizonyos határig terjedhet. A folyóirat a műszaki irodalomban a "friss, fiatal erőt" képviseli a könyvvel szemben, amely inkább az időállóságot kívánja megtestesíteni. A két kiadvány típus között jelenleg egyre jobban kiéleződő harc csak ideig-óráig hozhatja a folyóiratok látszólagos győzelmét. Komoly problémák megoldásában minden esetben a könyv szolgáltat alapvető segítséget. A hosszú időn át folyó vita tehát nem dönthető el minden esetben a folyóirat javára. A könyv időállóságán, alapvető, összefoglaló jellegű, természettudományos és műszaki tartalmán csak percekig tudnak győzedelmeskedni a kor fejlődésével könnyen lépést tartó folyóirat cikkek. De ezt a